

crkva u svijetu

godina XV • broj 4 • split • 1980

OD PROBLEMA DO AFIRMACIJE BRAKA I OBITELJI U DANAŠNJEM SVIJETU*

Urednik

Ni Crkva ne može ostati po strani

Sve životne poteškoće koje su pratile čovjeka od njegovih prvih početaka do danas pratile su s njim i njegovu obitelj. I obitelj se, znamo, mučno probijala kroz povijest, upadala u vlastite krize i tražila svoje pravo lice, potvrđivala se i oblikovala u skladu sa svojim naravnim smislom i poslanjem, funkcionalno i specifično, prema prilikama i duhovnoj klimi kulturâ i vremenâ u kojima je živjela. Ne treba se stoga čuditi što se i danas, u jeku novih pomicanja temeljnih vrednota, izazvana društvenim, etičkim, gospodarskim i drugim životnim promjenama, iznova suočava sa svojim likom i oblikom, dotično sa svojim vlastitim dilemama i društveno-povijesnim kušnjama.

Nešto, međutim, danas ipak začuđuje: nisu to toliko spomenute i ne-spomenute kušnje i izazovi, koliko opća matica misli i zbivanja, ja bih je ovdje nazvao nekom vrstom reverzibilnosti kodificiranog braka i blagoslovljene obitelji. Dok je, naime, povijesni tijek tekao prema sve čvršćem i sigurnijem jedinstvu i zajedništvu bračnih drugova i njihove brojne djece, u novije se doba, u zapadnoj civilizaciji, osjeća suprotna tendencija: prema sve slabijim i labavijim vezama i odnosima — gotovo bez djece — pri čemu redovito dominiraju subjektivni osjećaji i opći

* Ovaj je tekst pisan prvih dana zasjedanja Sinode. Htio je biti — pomalo problemski — naš doprinos razmišljanju o ovoj složenoj problematici. Naravno, Učiteljstvo u tome ima posljednju riječ.

hedonizam, a zanemaruju se religiozno-društvena ingerencija i potrebna ćudoredna svijest i odgovornost, tako da se već danas kao krajnji ishod svega toga ocrtavaju tzv. »slobodni brak« i »neobavezna obitelj«.

Suočena s takvim svijetom i mentalitetom, ni Crkva ne može ostati po strani. Obitelj ju je uvijek zanimala, i danas je mora zanimati. I to — prije svega obitelji. Koliko njihove nedaće i problemi, toliko i njihove radosti i nade. Jer, nije Crkva samo učiteljica, nego i majka, i pomoćnica. Stoga su razumljivi naponi Crkve — posebno ovogodišnje Biskupske sinode — da kroz uočavanje sve nametljivijih društvenih, etičkih, gospodarskih i religioznih dilema i konkretnih problema biološko-odgojne stanice čovječanstva otkrije i osvijetli trajne ljudske i kršćanske vrednote stabilnog braka i obitelji te tako, uz maksimalno razumijevanje današnjeg čovjeka i njegovih složenih (ne)prilika, pokaže pravi put u budućnost.

Obitelj u »kovitlacu orkana«

Da bismo bolje shvatili ili barem naslutili pravo stanje stvari, zaustavimo se barem letimično, na poznatim izazovima i problemima koje suvremena civilizacija nameće današnjem braku i obitelji. Napomenimo odmah da su se i sudionici na Sinodi u svojim izlaganjima najčešće zadržavali baš na tom kriznom području, dok je tajnik Sinode msgr. Tomko na svojoj konferenciji za tisak vrlo sažeto i snažno izrazio čitavu problematiku, kad je naznačio da se današnja obitelj nalazi u samom »oku orkana«, koji su uzkovitlale poznate društvene, ekonomske i ćudoredne promjene u suvremenom svijetu. Možemo dodati da ti problemi nisu samo problemi današnjih obitelji, jer to su istodobno krizni problemi današnje i sutrašnje Crkve, kao i cijelog čovječanstva. Podsjetimo ipak na neke kušnje i dileme s kojima se izravno susreću današnji brak i obitelj. Izvori še redovito nalaze u kriznim društvenim, etičkim, psihološkim, (a)religioznim, gospodarskim i idejno-ideološkim, filozofskim, žarištima, a praktično se odražavaju u obiteljskim sukobima i nesporazumima, u legalnim bračnim rastavama, različitim životnim, nerijetko psihološkim poteškoćama, ponovnim vjenčanjima, mješovitim ženidbama, legalnim pobačajima, raznim načinima kontracepcije i kontrolama rađanja, odnosno otežanom odgajanju djece, u »slobodnoj ljubavi« i subjektivnom maralu . . . , zatim u materijalnim (ne)prilikama tolikih obitelji: razdvajanju bračnih drugova zbog gospodarskih uvjeta rada i zarađivanja, odvajanju djece od roditelja zbog suvremenog načina života, a k tome često pridolaze problemi (ne)zaposlenja, stanovanja, uzdržavanja . . . Sve se to još više nameće i potencira kad je riječ o kršćanskom braku i obitelji. Uz životno-psihološke i materijalne izazove, ovdje se javljaju česte duhovne traume, religiozne dileme i moralni lomovi, u svijesti i savjesti, u sukobu životne prakse i kršćanskih shvaćanja. Nerijetko danas, s pravom ili bez prava, nastaju stanoviti nesporazumi i zbog određene juridičke norme i izravnog mješanja Crkve u moral i praksu današnjih obitelji. Uz opći mentalitet liberalizma, odnosno poznate psiho-somatske defekte bračnog i obiteljskog stabiliteta u zapadnom svijetu, dotično opći hedonizam, na

drugim se kontinentima pojavljuju specifični problemi pod plaštem inkulturacije kršćanstva, dotično kristijaniziranja i prihvaćanja tamo već postojećih shvaćanja i običaja. Ako nakon svega ovoga podsjetimo na problem jedinstvene kršćanske norme pri tako različitim sukobima i dilemama, geograskim širinama i povijesnim običajima, dotično kulturama i mentalitetima, kao i razvojnim stupnjevima, vidjet ćemo pred kakvim se sve problemima nalazi Crkva i Sinoda. Osim što se nameće potreba stanovitog poštovanja određenih društvenih, psiholoških, klimatskih, rasnih i kulturnih shvaćanja i navika, sve više se uviđa da juridizam — koliko god bio nuždan i opravdan i u današnjoj i sutrašnjoj Crkvi — ne može do kraja riješiti ovo složeno područje ljudskog intimnog i javnog života. Osim religiozno-zakonskih usmjerenja i odrednica, obiteljima su potrebna pravednija društveno-gospodarska rješenja i bolja duhovna osmišljenja, u prvom redu razumski kršćanski pristup čitavu kompleksu pitanja i stvarna revalorizacija skladnog kršćanskog braka i obitelji, afirmacija ljudskih i kršćanskih duhovnih i čudorednih vrednota, prije svega u svijesti i savjesti pojedinaca i društva.

Nova obzorja kršćanske obitelji

Problemi su, dakle, očiti. Nitko ih ne može nijekati. Međutim, koliko god nam je potrebno raspravljati o problemima — jer, što ih bolje uvidimo i osvjetlimo, to ćemo bolje shvatiti ili barem naslutiti neka rješenja — toliko je u naše doba nužno i korisno vidovno osmisliti religiozno, kršćansko shvaćanje braka i obitelji i razumski zauzeti određena stajališta u ovom našem vremenu.

Ne radi se, naravno, samo o tzv. teoretskoj strani problema, koliko ni o samoj egzistencijalnoj, običajnoj i biološko-praktičnoj, jer jedna i druga moraju naći svoje pravo mjesto i osmišljenje u kršćanskoj viziji braka i obitelji. Naime, koliko god nam je potrebno jasno teoretsko stajalište, potreban je i ispravan postupak i moguća primjena toga stajališta — životvorna praksa. Smiješno bi bilo prihvatiti praksu kao mjerilo istine u ovom području, ali bi isto tako bilo nerazborito o njoj ne voditi nikakva računa. Držim stoga da nije dobro previše govoriti o samoj ljubavi i milosrđu kad su u pitanju načelna stajališta — o čemu su, imam dojam, često govorili sinodalni oci u svojim izlaganjima — jer to izaziva stanovite nespornosti i stvara nepotrebne komplekse u obiteljima osjetljivije kršćanske svijesti i savjesti. U primjeni postupka, međutim, u razumijevanju i prihvaćanju tolikih problema, treba, naprotiv slijediti Kristovu blagost i milosrđe.

Problem se, napokon, ipak nameće, i to središnji izravni problem: je li uopće moguće naći zajednički jezik između tradicionalnih vrednota u braku i obitelji i novih, današnjih izazova i sutrašnjih tendencija? Unatoč mnoštvu spomenutih i nespomenutih sukoba i dilema. meni se ipak čini da je moguće. Prevarit će se, međutim, onaj koji iz ovoga odmah zaključuje da ja pomišljam na neko idealno, gotovo rješenje. Nipošto. Problema ima i bit će ih, ali se — po mojemu mišljenju — čovjek i društvo

u cjelini neće nikada do te mjere iznevjeriti ljudskim i kršćanskim vrednotama kršćanskoga braka i obitelji, da bi se moglo govoriti o konačnim nespornostima i nepremostivom jazu između kršćanskih norma i spomenutih kretanja u budućnosti. Ne mislim time, naravno, povjerovati da će se današnji i sutrašnji svijet kristijanizirati, odnosno da će prihvatiti i ostvariti kršćansko stajalište. Radije mislim na temeljne kršćanske i ljudske vrednote u braku i obitelji, kako ih zamišlja Evandjelje, kao na ideal — makar često neostvaren — mnogih današnjih i sutrašnjih »promašenih« brakova i obitelji. U tome je, očito, velika šansa kršćanskog »modela«. Iako mu se opora stvarnost često opire, kršćanski će brak, u svojem jedinstvu i nerazrešivosti, odnosno u svojoj plodnosti i skladnom rastu obitelji, rađanju i odgajanju djece, biti i ostati trajna ljudska i kršćanska vrednota u svim vremenima, model i ideal humanog zajedničkog života roditelja i djece.

Nije stoga, načelno, riječ u Crkvi, ni danas ni sutra, o temeljnim odrednicama kršćanske obitelji: jedinstvu, nerazrešivosti i rađanju djece; pitanje se može postaviti samo u relacijama ostvarenja i sankcioniranja kršćanske obiteljske zajednice u novim (ne)prilikama, odnosno shvaćanjima i kulturama, zapravo, u novom vrednovanju starih i novih vrednota koje omogućuju ostvarenje kršćanske obitelji u određenim uvjetima. Parole da se kršćanska stajališta nikako ne mogu uskladiti s današnjim tendencijama, dotično suvremene tendencije s kršćanskim shvaćanjem braka i obitelji u biti su neprihvatljive. Ne treba, naime, samo negativne aspekte današnjih prilika nazivati suvremenim tendencijama, kad ima u velikoj većini i danas pozitivnih aspekata. A možda su i te negativne tendencije na svoj način samo oporba stanovitom juridizmu, dotično izraz ljudske vjekovne težnje za novim, odraz ljudskih slabosti i složenih prilika ili stanovitog društvenog odnosno idejnog pluralizma. Međutim, ako kršćanstvo shvati da nije došlo na svijet (ovdje svijet podrazumijevamo u njegovu cjelovitom smislu) da se s njim svađa i od njega podvaja, nego da ga u njegovu hodu i povijesnom razvoju kristijanizira i oplemenjuje, da ga duhovno izgrađuje, onda nam neće biti teško shvatiti da tu izgradnju treba nastaviti, iako ona neće nikada doći do svoje punine, dotično, kad smo na našem pitanju, da se kršćanski brak i obitelj neće nikada cjelovito ili stopostotno ostvariti u svojem idealnom liku i smislu.

Kroz ovu perspektivu, čini se, trebalo bi i danas gledati na kršćanski poziv i stvarnost, i u bračno-obiteljskim pitanjima. Nemoguće je, i mi ćemo priznati, do kraja pomiriti i uskladiti spomenute probleme i one negativne tendencije s kršćanskim svijetom gledanja i kodificiranom normom, ali to ne znači da se tu ne može ništa napraviti, npr. hendikepiranima pomoći, u pojedinim slučajevima stvari temeljitije razmotriti, neka gledišta posuvremeniti, a neke stvari opet kršćanski shvatiti i razumjeti zbog tolikih (ne)prilika i, konačno, nove »tvrdoće srca«. Ne mislimo time kazati da bi ovaj posljednji razlog mogao ozakoniti stanoviti abuzus, kad ga je Krist jasno dokinuo (Mt 19, 3—9; usp. još 5,32; Mk 10, 11; Lk 16, 18), ali moramo upozoriti na novu stvarnost i u kršćanskom svijetu, i to ne samo u smislu novih socio-psiholoških prilika nego i na suvremenu »pomiješanost« vjera, shvaćanja i ideologija, običaja i kultu-

ra, da nam pri tome već danas više izbija pred oči slika prvotnog kršćanstva u susretu s poganstvom nego jedinstvena vizija srednjovjekovnog monolitnog kršćanskog, katoličkog svijeta.

O takvim prilikama, očito, i crkveni kodeks i suvremena praksa moraju sve više voditi računa. Podsjetimo li u vezi s tim da su se i kršćanski brak i kršćanska obitelj u stanovitom smislu kroz povijest mijenjali u svojemu društveno-običajnom i pravnom ruhu, vidjet ćemo da ni danas ne treba od toga stvarati posebni nimbus. Sjetimo se, npr., određenih pomicanja od patrijarhalno-zatvorene prema građanskoj otvorenoj obitelji, ili od ruralne više-obiteljske zajednice u jednom domaćinstvu do današnje industrijsko-radničke izolirane i u biti »razdvojene« obitelji — da i ne spominjemo prve kršćanske obitelji, često nesređenih brakova prema današnjem kodeksu, iz kojih su nicali sveci i svetice, ili, eventualno, i evropske (!) ženidbene običaje, kad se bračne drugove (i u Crkvi) ženilo i udavalo, zapravo vjenčavalo (a nisu se oni ženili i udavali), dotično »planirane« ženidbe i udaje (mariage de raison), u kojima nije bilo ni trunca privole i stvarne bračno-obiteljske ljubavi — pa ćemo vidjeti da se kršćanski brak i obitelj još uvijek u svojim određenim modusima i praksi mogu u stanovitom smislu pomicati i u određenoj mjeri usklađivati s duhom kulture i vremena u kojima nastaju i žive. U jednu riječ, budućnost je otvorena kršćanskoj obitelji, samo današnja i sutrašnja kršćanska obitelj moraju realizirati svoje šanse u novim prilikama, recimo otvoreno, u novim životnim prednostima i poteškoćama.

Revaloriziranje i realizacija stvarnih bračnih i obiteljskih vrednota

Unatoč svemu što se danas zbiva i događa u vezi s brakom i obitelji, potrebno je također priznati i neke prednosti današnje obitelji, u prvom redu bolje uvjete osobnog razvoja i rasta bračnih drugova i obitelji u cjelini. Mi se danas često tužimo na društvene i materijalne, zdravstvene i psihološke prilike, a zaboravljamo u kakvim se uvjetima i (ne)prilikama nekada živjelo. U težnji da se u mnogim slojevima i dijelovima svijeta te prilike poboljšaju i poprave, potrebno je također isticati objektivne prednosti današnje i sutrašnje obitelji pred onima u prošlosti. Gospodarska sigurnost, školska i zdravstvena služba, socijalna zaštita i povlastice roditelja, poglavito trudnica, izobrazba i razne tehničke prednosti omogućuju današnjoj obitelji velike šanse i sretnu budućnost. Trebalo bi samo malo više volje, smisla i ljubavi za međusobno razumijevanje i obiteljske kružoke, male zajednice, i obiteljski karitas, pa bismo vidjeli kolike su komparativne prednosti našega vremena pred prijašnjima. Eto, i o tome bi trebalo misliti i više govoriti, pa ponešto i ostvariti.

Naravno, i ovdje se moramo vratiti na prije spomenute probleme, u prvom redu na pitanje današnjeg hedonizma, zanemarivanje duhovnih vrednota i etički liberalizam. Tu su izvori negativnih tendencija. Zbog toga je, uz spomenuto isticanje današnjih komparativnih prednosti, potrebno raditi i na drugim područjima, i to ne samo u obitelji, *nego na razini društva, civilizacije i pojedinih kultura*. Naše doba vapije za zdravom revalorizacijom i društvenom afirmacijom duhovnih vrednota, za

nesebičnim pregaocima, za humanim objektivnim moralom. Suvremena kretanja nisu konačni ishod, radije su jedan povijesni val. Zbog toga kršćanstvo ne treba gubiti korak. Koliko mu je potrebno da uvidi i ocijeni znakove vremena, prihvaćajući stanovite prednosti i razumne tendencije, toliko mu je nužno da bude »kvasac«, »svjetlo« i »Put«.

Stoga, ne bi od ove Sinode trebalo očekivati neke važnije prijedloge i promjene, *koliko potrebne upute u cilju boljeg prihvaćanja i korištenja određenih prilika i prednosti, dotično načelno, praktično i doktrinarno, zdravo vrednovanje kršćanskog braka i obitelji, koje bi s jedne strane pokazalo što je dobro u našoj dosadašnjoj praksi, što treba revalorizirati, a što opet nije bitno te se pod tim vidom može u naše doba bolje osmisliti i pastoralno iskoristiti. Uz jasnu religiozno-moralnu funkciju kršćanske obitelji, potrebno je današnjem svijetu uvijek iznova stavljati pred oči humane, primjerice, psiho-sociološke, čudoredne, emotivno-odgojne, biološke i komunitarne prednosti kršćanskog monogamnog braka i sakramentalne obitelji.*

Naravno, i obitelji same sebi moraju znati pomagati i pomoći, moraju se znati otvarati i jedna drugoj pomagati. Jer, ni za samu obitelj ni za Crkvu, odnosno za društvo, *obitelj nije posljednja stvarnost*: u društvenom i u kršćanskom smislu ona je temeljna postaja *prema novim strukturama i konačnom eshatonu*. Stoga i suvremena Crkva, pomažući obitelji, možda će joj danas više pomoći svojim psihološkim taktom i majčinskim nastupom nego samim zakonima i pretjeranim mješanjima u njezine unutrašnje probleme i dileme. Nužna je mjera! Zbog toga, moramo naglasiti, dok je s jedne strane važno sačuvati takt i u današnje vrijeme, na općem planu, revalorizirati vrednote kršćanskog braka i obitelji, s druge će strane, u prvom redu praktično, biti nadasve potrebno uložiti krajnju brigu da se pogođenima i obeshrabrenima, što je moguće više, pomogne, da i sami osjete da ih Zajednica ne odbacuje, ne prezire i (prije vremena) ne osuđuje.

DES PROBLEMES A LA REVALORISATION DU MARIAGE ET DE LA FAMILLE

Résumé

Dans cet éditorial l'A. expose quelques points de vue dans l'état actuel de la recherche ecclésiastique sur la famille. Tout d'abord il y souligne des difficultés et des problèmes suscités par des transformations sociales, éthiques et économiques dans la société moderne. En même temps l'A. signale de certaines circonstances privilégiées que notre époque offre en matière de la vie familiale et conjugale. Il faut en profiter, pense-t-il.

Enfin, selon la conviction de l'A. la famille et le mariage chrétiens resteront le »modèle« à désirer même dans les époques qui suivent en dépit des tendances contraires. Pour cela il fait une démarche en faveur des valeurs humaines et religieuses dans la famille d'aujourd'hui, tout en respectant et embrassant certains traits privilégiés de notre époque en question de la vie familiale.